

Színházi befogadót formálunk...

a Lakmusz Csoport ifjúsági programja

A Lakmusz Csoport 2009 tavaszán alakult fiatal rendezők, dramaturgok és szociológusok közreműködésével. A célunk az volt, hogy a színházat nézői oldalról közelítve, kommunikációt kezdeményezzünk a befogadóval, elsősorban társadalmi problémákról, kérdésekről, ezeket viszont színházi nézőpontból közelítve. Befogadói célcsoportként a 14-18 éves középiskolás korosztályt határoztuk meg, tekintve, hogy ez az a korosztály, amelyiknek a közösségi szerepvállalás, a társadalmi beilleszkedés életkori sajátosságából adódóan is saját problematikája. Ugyanakkor, a mi szempontunkból az a tény, hogy a fiatalok ebben a korban alakítják ki, formálják az ilyen vonatkozású attitűdjüket, azt feltételezi, hogy még friss, egyéni látásmóddal rendelkeznek, amit bizonyos mértékig meghatároznak az otthonról hozott és az iskolában kapott normák, amelyek azonban még nem rögzültek olyan mértékig, hogy ne képeznék állandó újragondolás tárgyát a fiatalok részéről, a róluk való kommunikáció pedig ne hathatna formáló erővel magára a beállítódás folyamatára.

A Lakmusz Csoport megalakulásának közvetlen kiváltó oka ugyanis éppen az volt, hogy úgy éreztük, a színház mára gyakorlatilag teljesen elveszítette társadalmi funkcióját. Hiányzik a magyar színházi palettáról a társadalmi kérdésekre érzékeny és a problémákat széles körben tárgyalni képes, fórumként funkcionáló színház, amely feladatául közös problémáink megtárgyalását, a kényes kérdések felvetését vállalja, gondolkodásra serkent, illetve ráébreszt a gondolkodás szükségességére.

Ugyanakkor nem csak bizonyosfajta színházstípust, hanem bizonyosfajta közösségi együttműködést is hiányoltunk magunk körül, ami előfeltételezi, hogy ilyen színházstípus (is) igényként jelentkezzen. Ehhez a formálva-formálódó folyamathoz éreztük megfelelő partnernek a tizenéveseket, tekintve, hogy „határkorosztályként” bizonyos szempontból önálló színházi befogadói réteget jelentenek, ugyanakkor már reprezentálják a „felnőtt” befogadói réteget is.

A színház nyelve, éppúgy, mint bármely más nyelv, tanulandó. Senki sem születik színházértőnek, s amíg a színház csupán kötelezően teljesítendő kultúrprogramot, vagy könnyed kikapcsolódást jelent a néző számára, addig értetlenül fog állni az ezektől eltérő kísérletek előtt, még ha legszemélyesebb problémáit fogalmazza is meg egy-egy előadás. Maga a helyzet ismeretlen számára, a feldolgozás módja az, ami idegen. „Tanulási metódusként” pedig olyan gimnazistáknak szóló projektek, hagyományos és nem hagyományos értelemben vett előadások létrehozását tűztük ki célul, amely a nézőre nem csak befogadóként, hanem kérdések fölvetőjeként, kontrollszemélyként, esetenként alkotótársként tekint.

A drámapedagógiai programok metódusukban többnyire a szituációkban való személyes részvételt, a szituáció megélése révén pedig a beleérzés útján létrejövő megértést célozzák meg, ezért alapanyagként többnyire a korosztályt érintő, személyi-közösségi problematikus szituációkat felvető szövegeket választanak vagy állítanak elő a közönség részvételével. Mi, tanult szakmánkból kiindulva, a folyamat fordítottját választottunk metódusként. Nevezetesen, hogy a „létező színházi termékek” értelmezésének, értelmezési tartományban, kontextusban elhelyezésének befogadói útján kalauzoljuk a fiatalokat. A személyes foglalkozások során főleg arra térve ki, hogy milyen lehetséges módozatai vannak a színházi előadások létrehozásának, milyen eszköztárral dolgozik a színházi alkotó, ami révén „színházi produktummá” szublimálódik a jelenség vagy szituáció. Ezekhez a foglalkozásokhoz kértük segítségül a személyes élményeiket és meglátásaikat, abból kiindulva, hogy ha az élményanyag saját és ismerős, akkor annak „színházi nyelvre absztrahálásának” folyamata jobban követhető, a folyamat ismerete pedig láthatóvá teszi a végeredmény és kiinduló szituáció egymáshoz aránylását, egyúttal felhívja a figyelmet arra, hogy olyan előadások mögött is folyamat áll, amiknél történetesen nem voltak annak személyes résztvevői. Ezáltal nem a színházi alkotó munkája és személye iránti „megértést” áll szándékunkban erősíteni, hanem éppen hogy olyan befogadói eszköztárat létrehozni, ami annak eldöntését segíti, hogy valamilyen végeredmény adekvát vagy nem adekvát valamihez képest. Nem problémamegoldó-képességet, nem személyiséget formálunk tehát, és nem színészt, vagy általában véve „színházcsinálót”, hanem színházi befogadót. Ami pedig a fogalmaink szerint nem azt jelenti, hogy „értő rajongó” vagy „értő kritikus” valaki. Hanem hogy képes a látottak élményszintű megélésére, pont azért, mert nemcsak abban az esetben tudja „dekódolni” a látottakat, ha azokat a „hétköznapi életből” ismert kommunikációs és kifejezési eszközökbe „csomagolják” számára. Így talán igénye támad részben arra, hogy minél kreatívabb „kódolásokat” kapjon, részben pedig arra, hogy a „kicsomagolt” tartalom tekintetében ne csak a saját élményanyagával kapcsolatos direkt analógiák váljanak értékelhetővé számára.

Első, teljes évadot átfogó programsorozatunkat *Amőba akció* néven indítottuk 2009 szeptemberében, kilenc bázisiskola részvételével. Első körben arra kerestük-kerestettük a választ a gimnazistákkal, hogyan definiálható a színház, milyen paraméterek teljesülése esetén tekinthető színháznak valami. A kérdés „gyakorlati” vizsgálatának módszerül pedig a kisebb utcai akciók létrehozását választottuk, amik úgy teszik lehetővé a szereplővé válást, hogy nem feltételeznek és nem is igényelnek speciális felkészültséget, ugyanakkor a szereplővé válással egyidejűleg azért lehetőséget adnak a „nézői attitűdök” megfigyelésére is. Az első akciót leszámítva a középiskolásokra bíztuk az akciók témájának és helyszínének kiválasztását, a megkötés csak annyi volt, hogy közösségi kérdésre és közösségi helyszínre fókuszáljanak. Első, tulajdonképpen „tartalom nélküli” akciónkat 2009 szeptemberében a Móricz Zsigmond körtéren tartottuk „Süss fel nap” címmel. A téren tartózkodó középiskolások a levegőbe engedték a kezükben tartott luftballonokat, amire, mintegy válaszul, 500 luftballont engedtünk fel a négyes metró lezárt építési területéről. Az iskolai foglalkozásokon aztán az akció anyaga kapcsán arról beszélgettünk, mi a „történet” és mi a „részvétel”.

A karácsonyi vásár idején tartott utcai akció már a Belvárosi Tanoda diákjainak saját ötlete volt. Úgy gondolták, a karácsony inkább a bevásárlásról szól, mint az ünnepről, erre akarták felhívni a Vörösmarty téren tartózkodók figyelmét a bevásárlószatyros, reklámdal-éneklős felvonulással. A csepeli akció ötletgazdája a Burattino iskola diákjai voltak. Ennek keretén belül ünnepélyesen megkoszorúztuk a csepeli sétálóutca rakétaformájú szellőzőjét, azzal a felkiáltással, hogy néha a jelentéktelen és észrevétlen dolgok is figyelmet érdemelnek.

Sipos Zoltán felvétele

A tatabányai Árpád Gimnázium diákjai azt szerették volna, hogy Tatabányára is öröm legyen megérkezni, ezért egy délután konfettivel és papírtulipánokkal fogadtuk a tatabányára vonattal érkezőket a helyi pályaudvaron. Feltűnő volt, hogy a diákok egymás akció-ötleteinek hallatán fokozatosan eljutottak a részvétlenség gondolatától az örömszerzés aktív igényéig.

A program következő lépéseként pályázatot írtunk ki a középiskolásoknak „Magyarország: múlt, jelen, jövő, utópia” témában. A téma átfogó volta ellenére arra ösztönöztük a diákokat, hogy valamilyen személyes aspektusból közelítsék a kérdést, minél szűkebb és szubjektívebb fókusszal. Az így született írásokból és a témakörök kapcsán folytatott beszélgetésekből négy rövid színházi előadást hoztunk létre a diákok „megfigyelői” közreműködésével, amelyek bemutatójára 2010 májusában került sor a Trafó Kortárs Művészetek Házában, valamint a MU Színházban.

Az előadásokkal nem arra törekedtünk, hogy „önmagukban is fogyasztható”, „katarzist okozó” „művészi eseményeket” hozzunk létre, hanem hogy a „klasszikus” színház bizonyos formai elemeit és kifejezési eszköztárát már felvonultató töredékeket, amiknek a személyes érintettségét az adja, hogy ők adták az

alapötletét, vagy helyenként a teljes alapanyagát, végigkövették a kialakulásának folyamatát, tekintve, hogy annak minden etapjába betekintést nyertek. Az igazi értelmüket viszont a kiindulópontot, az eredményt és a folyamatot elemző beszélgetés adta. Az eredmény azt mutatta, hogy tulajdonképpen célt értünk, olyan értelemben, hogy abszolút „szakszerű” hozzászólásokat kaptunk a közreműködőinktől mind formai, mind tartalmi vonatkozásban. Akár elfogadó, akár elutasító véleményüknek adtak hangot, azt meghatározott, témába vágó érvekkel tudták alátámasztani, amíg év elején többnyire csak a „tetszett-nem tetszett” verdikteket hozták az együtt látott előadásokról, minden alátámasztás nélkül, sőt kifejezetten zavarba jöttek, ha a véleményük indoklását kértük tőlük. Külön örömet okozott, hogy visszamenőleges „aha-élményekről” is beszámoltak korábban látott előadások vonatkozásában.

A 2010-2011-es tanévre tervezett programunknak az *Agora* címet adtuk. Ez ismét a középiskolás korosztálynak szól. Ezúttal országos problémák helyett a lokalításra helyezük a hangsúlyt. Az Agora program elsősorban a Budapest peremkerületeiben élő diákok által jól ismert, a mindennapjaikban szereplő közterekre, s a hozzájuk fűződő viszonyra koncentrálnak.

A program októberben kezdődött öt középiskola közreműködésével.

Az előző évi gyakorlat folytatása mellett, miszerint közösen nézünk és dolgozunk fel színházi előadásokat, idén kiállítás- és koncertlátogatásokat is tervezünk. A program „gyakorlati” célja ezúttal az általuk fontosnak tartott közterek újraértelmezése, „művészi koncepciók” részévé tétele, saját alkotás létrehozása. A választott technika és műfaj tekintetében a csoportok tagjai teljes szabadságot élveznek, (színház mellett lehet fotó, film stb.). Az alkotások bemutatására a program lezárásaként, április-májusban kerül sor, helyszínül pedig az aktuális városrész egy olyan területe szolgál majd, amely funkcióját tekintve az antik agórával azonos: lehetőséget teremt a megállásra, a megmutatkozásra, az eszmecserére. A „megmutatkozáson” túl arra törekszünk, hogy a fiatalok tapasztalatot szerezzenek a szervezés, a koordináció, a közönségben végzett munka területén, tehát a „befogadói” attitűdből, a „megosztói” szerep felé mozduljanak el, amihez csak kiindulópontul szolgál a saját „kisközösségi” alkotás, a célja a tágabb közösség felé nyitás...

Molnár Keresztyén Gabriella

Iskola a színházban

a Szabad Kurzus Alapítvány drámafoglalkozásai a Bárka Színházban és a Karinthy Színházban

A Szabad Kurzus Alapítvány azzal a céllal jött létre, hogy olyan programok létrehozásában vegyen részt, amelyek segítik a fiatalokat – elsősorban középiskolásokat – a színházi élmény elmélyülésében. Fontosnak tartjuk továbbá, hogy a diákok a színházi élményen keresztül, valamint a drámapedagógiai módszerek alkalmazásával körbejárjanak egy-egy adott témát, *fókusz*t, érdeklődési területet vagy akár történelmi kort.

A cél és a forma nem ismeretlen külföldön. A *színházpedagógia* ma már sok nyugati ország színházi kultúrájában és működésében integrált terület. Ezek a színházak felismerték, hogy nem elég csak meglévő közönségük számára előadást készíteniük, hanem gondoskodniuk kell a jövő színházba járóiról is. Magyarországon kevés olyan színházi alkotóműhely van, amelyik igazi figyelmet fordít a fiatalokra, holott a nézőterek sokszor csoportosan szervezett diákközönséggel telnek meg. Hogy vajon a tinédzserek számára megfelelő volt-e a közönségszervezők és a tanárok által választott előadás, nem sokan törődnek a pénztártól való távozás után. Ez ugyanis nem mérhető: statisztikailag a nézőtérrel elhelyezkedő fenekek mennyisége számíthat, és nem a fejeké. (Tisztelet a kivételnek!)

Az, hogy a kőszínházak műsortervéből szinte teljesen hiányoznak a tizenéveseket megszólító előadások, nem a legkétségteljesebb állítás. Ennél sokkal rosszabb az, hogy a különben üdvözítő pályázati rendszernek köszönhetően, az utóbbi években hirtelen megsokasodott a „fiataloknak készített”, szakmailag mégis teljes mértékben kifogásolható színházi termékek száma. Egy-egy „mutatóban létrehozott” előadás sokszor csak azért pályázik a fiatal korosztály számára készülő előadások kategóriájában, mert olyan klasszikus művet dolgoz fel, amely a középiskolai tananyag része. Az „előadások feldolgozását segítő” program-vállalások pedig még lehangelőbb képet mutatnak: beszélgetés az alkotóval, talán egy-egy híres színész is csurran-cseppen hozzá. (Sajnálatos módon ezt néha éppen a pedagógusok igénylik így...) Egyetlen dolog hiányzik csak: a szakterület ismerete. A fiatalok megszólításának, a művészi, kulturális „beavatásnak” pedig már van szakterülete: ismert például: a drámapedagógia, a múzeumpedagógia, a zenepedagógia, a színházpedagógia stb. Ugyanis részben a formanyelv, de elsősorban a téma testre szabása és a feldolgozás pedagógia megalapozottsága akár klasszikus művek sorát teheti közvetlen élménnyé a fi-